

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตลอดจนถึงเพื่อศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานตามวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling) จากกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุ-สามเณร จำนวน ๒๕๗ รูป วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓ รูป คือเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอเมือง และเจ้าคณะตำบลพระลับ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นผู้วิจัยสรุปผลได้ดังนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามถึงประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม-บาลี สถานะทางการคณะสงฆ์ และประสบการณ์ในการทำงาน จำนวน ๒๕๗ รูป มีดังต่อไปนี้

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุตั้งแต่ ๒๐-๓๐ ปี มีจำนวน ๑๑๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๗ มีจำนวนพรรษา ๖-๑๐ พรรษา จำนวน ๑๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗ มีวุฒิการศึกษาสามัญอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๕๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๒ มีวุฒิการศึกษาทางธรรม-บาลี อยู่ในระดับนักรธรรมเอก จำนวน ๑๖๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕ มีสถานะทางการคณะสงฆ์ เป็นพระลูกวัด จำนวน ๑๘๑ คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๕ และมีประสบการณ์ทำงาน ต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๒๑๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๔

๕.๑.๒ ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ความคิดเห็นของพระภิกษุ ผลการ วิจัยพบ ว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านศาสนศึกษา ด้านการปกครอง ด้านศึกษาศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามลำดับ

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลวิจัยพบว่า

๑. พระภิกษุ ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

๒. พระภิกษุ ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

๓. พระภิกษุ ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุ ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ ส่วนพระภิกษุ ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการเผยแผ่ และการสาธารณูปการ ไม่แตกต่างกัน

๔. พระภิกษุ ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม- บาลี ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ไม่แตกต่างกัน มีด้านการศาสนศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

๕. พระภิกษุ ที่มีสถานะทางการคณะสงฆ์ต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ การสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ ส่วนด้านการศาสนศึกษา ไม่แตกต่างกัน

๖. พระภิกษุ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการศาสนศึกษา การสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ไม่แตกต่างกัน มีเพียงด้านการเผยแผ่ แตกต่างกัน

๕.๒ อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีประเด็นในการอภิปรายผลจำแนกตามภารกิจการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศาสนศึกษา ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านการเผยแผ่ ๕) ด้านการสาธารณูปการ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นมีประเด็นการอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ อภิปรายผลประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาพบว่าประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า สาเหตุที่ทำให้ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = ๔.๔๐$) เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า อยู่ในระดับที่สูงสุดมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ (๑) ด้านการศาสนศึกษา (๒) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๓) ด้านการปกครอง (๔) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ (๕) ด้านการเผยแผ่พระศาสนา (๖) ด้านการสาธารณูปการ ตามลำดับ เนื่องมาจาก พระสงฆ์ภิกษุที่มีตำแหน่งในการบริหารกิจการต่างๆ ของคณะสงฆ์ ล้วนแต่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่ดี ได้รับการศึกษาและมีคุณวุฒิที่สูงกว่าสมัยก่อน สามารถควบคุมและส่งเสริม การบริหารงานกิจการต่างๆ ของคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญฺโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน

๑) **ความคิดเห็นด้านการปกครอง** จากการศึกษา ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกข้อซึ่งมีสาเหตุมาจากในระดับพระสังฆาธิการสามารถส่งเสริมและควบคุม ให้พระภิกษุที่อยู่ภายใต้การปกครอง ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง โดยการตีแผ่พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์แจกจ่ายทุกวัด จึงทำให้พระภิกษุได้เข้าใจถึงระบอบการปกครองของคณะสงฆ์ตลอดเวลา จึงทำให้มีประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการปกครองโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของพระมหาจกภพ อนุภทฺโท เจ้าคณะตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า “ไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์ที่ขัดแย้งกันเองภายในวัด หรือผู้ที่มีบารมีและมีอิทธิพลต่างๆ ในชุมชนเองไม่ได้ศึกษาหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างท่องแท้ ไม่มีธรรมะในจิตใจ ไม่เข้าวัดฟังธรรม ไม่พยายามแสวงหาและเข้าถึงธรรมะอย่างแท้จริง เมื่อไม่เข้าใจหรือห่างไกลจากธรรมแล้ว ปัญหาต่างๆ ก็ตามมา เกิดปัญหาการปกครองของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญฺโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหาร

กิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่ ยกเว้นเรื่อง การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ อย่างสันติสุข จะอยู่ในระดับมาก

๒) **ความคิดเห็นด้านการศาสนาศึกษา** จากการศึกษา ประสิทธิภาพการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีสาเหตุ เนื่องมาจากมีการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนการสอนนักธรรม-บาลีมากขึ้น และมีการให้การศึกษา อบรมแก่ พระภิกษุ- สามเณร ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของพระครูอรุณสารเมธี เจ้าคณะ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า ควรที่จะยกระดับความสำคัญในปัญหา ทางด้านศาสนาศึกษาของพระพุทธศาสนาเป็นปัญหาที่สำคัญ และเป็นปัญหาที่เร่งด่วน ที่ควรจะได้ รับการแก้ไขโดยเร็วที่สุด ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของพระปลัดเกียรติศักดิ์ หนูศิโร ได้วิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ทั้ง ๖ ด้านนั้นได้มีด้านที่มี บทบาทมากที่สุดใน ๓ ระดับโดยเรียงลำดับ คือ ด้านการควบคุมและรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้าน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านการสาธารณูปการส่วนด้านปานกลาง ๒ ด้าน คือด้านการสา ธารณสงเคราะห์ และด้านการศาสนาศึกษา สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ระดับน้อยถึงน้อยที่สุด

๓) **ความคิดเห็นด้านการศึกษาสงเคราะห์** จากการศึกษา ประสิทธิภาพในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีสาเหตุเนื่องมาจากตั้งกองทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนทุ กระดับชั้นและการช่วยเหลือเกื้อกูล ให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ- สามเณรเพื่อการศึกษาในระดับที่ สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของพระเทพกิตติรังสี (ทองสา) เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ผู้ให้ สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า พระภิกษุ-สามเณรและเยาวชนที่เรียนดียังขาดทุนในเรื่องของทุนการศึกษา ทางโรงเรียนปริยัติธรรมและมหาวิทยาลัยของสงฆ์ ไม่ค่อยมีทุนรองรับในเรื่องนี้เท่าไร ส่วนมาก จะอาศัยผู้ใจบุญหรือศาสนิกชนเข้ามาส่งเสริมในด้านการศึกษาสงเคราะห์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ บุญมี ธิอูด ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสงฆ์ ระดับปกครอง จังหวัดลำปาง พบว่า ขาดการแนะนำให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้า จากห้องสมุด และการให้บริการประชาชน พระสงฆ์ขาดความสามารถในการวางแผนการอบรมสั่ง สอนประชาชนหรือนักเรียน เพื่อให้ประชาชนและนักเรียนได้ค้นคว้าจากห้องสมุดขาดการศึกษาดู งานจากแหล่งวิทยาการอื่นๆ ขาดอุปกรณ์ โสตทัศนูปกรณ์

๔) **ความคิดเห็นด้านการเผยแผ่** จากการศึกษา ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการเผยแผ่ธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีสาเหตุเนื่องมาจากมีการเผยแผ่ธรรมทางวิทยุ หรือ สื่ออื่นๆที่มีวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีมาก

ยิ่งขึ้นกว่าเดิม ซึ่งไม่สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของพระมหาจกภพ อนุภุฑโท เจ้าคณะตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า การสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะมาอบรมสั่งสอนพระภิกษุ-สามเณร ในเรื่องพระธรรมในการเผยแผ่และวิธีการเผยแผ่ที่ถูกต้องให้กับศาสนิกชนมีน้อยมาก และโอกาสที่ศาสนิกชนจะเข้ามาฟังธรรมก็มีน้อยมากเช่นกันซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ คุณ โทจันทร์ และเทพพร มังธานี ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครอง มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษา พบว่า สามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่งผลงพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด ด้านสาธารณูปการ เนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุ และเสนาสนะตามสภาพบริเวณวัด ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด

๕) **ความคิดเห็นด้านการสาธารณูปการ** จากการศึกษา ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณูปการ พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีสาเหตุเนื่องมาจากการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดให้มีสภาพสวยงามและมีการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะในวัดซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของพระครูอรรถสารเมธี เจ้าคณะอำเภอเมือง ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า เจ้าอาวาสในแต่ละวัดต้องสร้างความเข้าใจ ในความรักและความห่วงหาวนต่อโบราณสถานที่ของวัดตนเองให้กับลูกวัด เพื่อเป็นการรักษาโบราณสถานที่ทางพระพุทธศาสนาเอาไว้ และเป็นการประหยัดงบประมาณในการซ่อมแซมบำรุงรักษาทางด้านสาธารณูปการของวัดไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนันทนา กล่อมจิต ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศาสนศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอบนักธรรม และการอบรมปฏิบัติธรรม เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสาธารณูปการ มีความสะดวกสบายและมีสัปปายะในการปฏิบัติธรรม และมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกัณนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้ทำการ

บำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชนบุคคล และศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแพร่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จากการศึกษา ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสงเคราะห์พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีสาเหตุเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ให้การส่งเสริมในการปฏิสังขรวัด และวัดก็เป็นสถานที่ที่มีบทบาทมากขึ้นในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น จัดอบรมเรื่องยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับบทให้สัมภาษณ์ของพระครูอรุณสารเมธี เจ้าคณะอำเภอเมือง ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า ต้องส่งเสริมจัดหาสถานที่ให้การอบรมเรื่องโทษของยาเสพติด และสรรหาวิธีปราบปรามผู้ที่ค้ายาเสพติดอย่างเด็ดขาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมนัส ภาควุมิ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” โดยศึกษาจากเจ้าอาวาสวัดพัฒนาตัวอย่างจากภูมิภาคต่างๆ ภาคละ ๓ รูป รวม ๑๒ รูป โดยศึกษาประวัติชีวิต คุณลักษณะส่วนตัวกระบวนการทำงานของเจ้าอาวาส และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สังคมของวัด และพบว่ากระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ “แบบธรรมาธิปไตย” กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ (๑) ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรงประกอบด้วยความสามารถพิเศษหรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การติดตามการบริหารการเงิน เป็นต้น (๒) ปัจจัยเสริม คือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัดและการที่วัดลักษณะพิเศษเฉพาะเช่นเป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ^๑ วัดพุทธทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ

๕.๒.๒ อภิปรายผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

การเปรียบเทียบ ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล อายุ พรรษา วุฒิ

^๑ มนัส ภาควุมิ และคณะ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๐), (อัคราณา).

การศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางนักธรรม-บาลี สถานะทางการคณะสงฆ์ การศึกษานักธรรม และประสบการณ์ในการทำงานของพระภิกษุ มีความคิดเห็นส่วนมากไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาในแต่ละส่วนมีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายดังนี้

๑. พระภิกษุผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งมีสาเหตุมาจาก พระภิกษุทุกรูปทุกระดับชั้นอายุ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์ เป็นอย่างดี ฉะนั้นอายุจึงไม่มีผลต่อความคิดเห็นของพระภิกษุ จึงทำให้ความคิดเห็นไม่แตกต่างกันเลย

๒. พระภิกษุผู้ตอบแบบสอบถามที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งมีสาเหตุมาจาก พระภิกษุทุกรูปทุกระดับชั้นพรรษา ไม่ว่าจะเป็นพระบวชใหม่หรือพระที่มีพรรษามาก ต่างก็มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ฉะนั้นพรรษาจึงไม่มีผลต่อความคิดเห็นของพระภิกษุ จึงทำให้ความคิดเห็นไม่แตกต่างกันเลย

๓. พระภิกษุผู้ตอบแบบสอบถามที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของพระชนดล นาคพิพัฒน์ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์”ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาทางสามัญต่างกันของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกันมีบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน

๔. ภิกษุที่มีต่างกันมีวุฒิการศึกษาทางธรรม-บาลี มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดเกียรติศักดิ์ หนูศิโร ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ทั้ง ๖ ด้านนั้นได้มีด้านที่มีบทบาทมากที่สุดใน ๓ ระดับโดยเรียงลำดับ คือ ด้านการควบคุมและรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านการสาธารณูปการส่วนด้านปานกลาง ๒ ด้าน คือด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศาสนศึกษา สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ระดับน้อยถึงน้อยที่สุด

๕. พระภิกษุผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานะทางการคณะสงฆ์ต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนฺตวิโร (บำรุงราษฎร์) การเปรียบเทียบความคิดเห็นในการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

สถานภาพ อายุ จำนวนปีที่บวช วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางบาลี พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ได้แก่สถานภาพ อายุ จำนวนปีที่บวช วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางบาลี โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๖. พระภิกษุที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งมีสาเหตุมาจาก พระภิกษุที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า จะมีแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่กว้างกว่าและดีกว่าพระภิกษุที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า จึงทำให้มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไปคนละอย่างกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ถือเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความยั่งยืนและการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา การปกครองคณะสงฆ์ ก็ต้องมีการควบคุมการดูแลและมีระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์ เพื่อที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติและการพัฒนาคณะสงฆ์ให้คงตามจารีตแห่งสงฆ์

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ด้านการปกครอง คณะสงฆ์ควรให้ความสำคัญต่อการกำกับดูแล ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดให้เหมาะสม ไม่เคร่งครัดเกินไปหรือหย่อนยานเกินไป การปกครองเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสและภิกษุสามเณร ถ้าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสังคมในปัจจุบันเป็นบรรทัดฐานเพื่อให้เกิดความสมดุลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสมณะ การให้ความเคารพกันตามลำดับความอาวุโส

๒) ด้านการศึกษา คณะสงฆ์ควรดำเนินงานอบรมความรู้ให้แก่พุทธศาสนิกชน คณะสงฆ์ควรจัดให้มีครูพระเข้าไปช่วยสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ได้อย่างต่อเนื่องสำหรับอบรมเยาวชนจะได้ซึมซับรับธรรมเป็นหลักการใช้ชีวิต ควรจัดสถานที่ของวัดเพื่อเป็นที่สำหรับเป็นค่ายพุทธบุตรอบรมเยาวชน และสามารถนำหลักธรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำได้

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ คณะสงฆ์ควรให้การสนับสนุนการเป็นครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานที่ศึกษานั้นๆ ทางคณะสงฆ์ควรจัดหาและส่งไปฝึกอบรมเสริมความรู้เพื่อที่จะได้บุคลากรที่มีประสิทธิภาพในการสอน ให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสในการแสดงความสามารถตามสติปัญญา ในด้านต่างๆ เช่น อบรมเยาวชนฯ

๔) ด้านการเผยแผ่ คณะสงฆ์ควรสั่งให้แต่ละวัดหมั่นทำกิจวัตรของสงฆ์ให้ครบถ้วนเช่นการสวดมนต์เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้พบเห็น ส่งเสริมให้มีการออกไปเผยแผ่ธรรมตามสถานที่ต่างๆ สถานศึกษา หรือในสถานที่ราชการ เพื่ออบรมความรู้คุณแก่ทุกคนที่สนใจเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัว สำหรับการใช้ชีวิตประจำวัน

๕) ด้านการสาธารณูปการ ผู้ปกครองทุกวัด ควรมีการวางแผนในการซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ และการก่อสร้างเสนาสนะโดยการจัดหากองทุนบำรุงวัด การจัดการทอดกฐิน การทอดผ้าป่า เพื่อการบำรุงวัด คณะสงฆ์ควรมีการประชุมวางแผนให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการจัดสรรงบประมาณของตนเองที่มีอยู่ให้เหมาะสมและคุ้มค่าที่สุดในเรื่องการดูแลและการบำรุงรักษาอาคารเสนาสนะของวัดรวมทั้งการก่อสร้างเพื่อเติมเพื่อให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์น่าอยู่อาศัย

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระภิกษุสงฆ์ควรมีบทบาทในการส่งเสริม ด้วยการปลุกจิตสำนึก ให้เข้าถึงชุมชน สร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน การสื่อสารธรรมเข้าสู่ชุมชน การส่งเสริมศีลธรรม ซึ่งควรจะต้องตั้งเป้าหมายไว้ให้ชุมชนชนปลอดอบายมุขด้วยอุบาย ดำเนินการในการป้องกันยาเสพติดให้โทษ เพื่อเป็นการป้องกันภัยจากอบายมุขทุกอย่างสู่ลูกหลานและคณะสงฆ์เป็นการป้องกันการเสื่อมเสียชื่อเสียง ของหมู่คณะด้วย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ผลการวิจัยพบว่า ยังขาดความร่วมมือกันในการทำงาน ดังนั้น คณะสงฆ์ต้องร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน สรรหาและสอดส่องดูแลสิ่งผิดปรกติ ให้เอาใจใส่และดูแลวัดและให้มีการอบรมเน้นเรื่องการปกครองการปฏิบัติตน ของพระภิกษุสามเณรให้เหมาะสมแก่สมณะ การให้ความเคารพกันในกลุ่มคณะสงฆ์ ตามลำดับพรรษา นั้นเป็นอย่างไร

๒) ผลการวิจัยพบว่า ยังไม่มีการป้องกันปัญหาด้านอบายมุข ดังนั้น คณะสงฆ์ควรสอดส่องดูแลป้องกันเรื่องปัญหาเสพติดให้โทษ และอบายมุขทั้งหลาย ที่จะนำความเสื่อมเสียมาให้แก่คณะสงฆ์ เพราะเหตุใด

๓) ผลการวิจัยพบว่า การจัดการสถานที่ยังไม่มีเท่าที่ควร ดังนั้นคณะสงฆ์ควรจัดการให้ช่วยกันดูแลสถานที่วัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อให้เกิดศรัทธาแก่ผู้ที่เข้ามาทำบุญในวัดด้วยวิธีใด

๔) ผลการวิจัยพบว่าแต่ละวัดยังขาดงบประมาณในการก่อสร้างอยู่ ดังนั้นจัดหา มองหางบประมาณมาช่วยในการสร้างและซ่อมแซมสิ่งต่างๆ ในวัด จัดสรรงบประมาณให้เป็นสัดส่วนเพื่อใช้จ่ายในหลายด้าน มีวิธีการเช่นไร

๕) ผลการวิจัยพบว่า การเรียนการสอนของคณะสงฆ์เกิดปัญหาต่างๆ ดังนั้นคณะสงฆ์ควรมีการส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ จะเป็นการดี ต่อคณะสงฆ์อย่างยิ่ง ทั้งส่งเสริมให้มีการจัดการอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนและผู้สนใจ ด้วยวิธีใด

๖) ในครั้งต่อไปควรมีงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทหน้าของพระสงฆ์ ในการเผยแผ่ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพราะจะเป็นการศึกษาถึงความคงอยู่ของพระพุทธศาสนาสืบต่อไปได้